

Lapsiasiavaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta

Viite: VN/6060/2021

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi esitysluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Lapsen määritelmään liittyviä säännöksiä muutettaisiin siten, että niistä poistettaisiin viittaus mahdollisuuteen tulla täysi-ikäiseksi avioitumalla alle 18-vuotiaana. Kansalaisuudettoman henkilön määritelmiä olisi jatkossa vain yksi nykyisten kahden sijaan, ja kansalaisuuslaissa luovuttaisiin jaottelusta tahtomattaan ja tahdostaan kansalaisuudettomiin. Lapsi saisi Suomen kansalaisuuden syntyessään aina suoraan lain nojalla, jos hänen äidillään tai isällään olisi Suomen kansalaisuus. Myös Suomen kansalaisen adoptoitu lapsi saisi Suomen kansalaisuuden aina suoraan lain nojalla. Ennen ehdotettujen lainmuutosten voimaantuloa Suomen kansalaiselle syntynyt tai adoptoitu lapsi saisi Suomen kansalaisuuden kansalaisuusilmoituksen perusteella, jos hän ei olisi saanut Suomen kansalaisuutta suoraan lain nojalla.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Kansalaisuuslakiin ehdotettu muutos lapsen määritelmästä on kannatettavaa.
- Jatkovalmistelussa on syytä huomioida avioliittolain meneillään oleva muutos pakkoavioliittoja koskien.
- Lapsella tulee aina olla mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa, iästä ja kehitystasosta huolimatta mutta ne huomioiden.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutettua pyydettiin lausumaan erityisesti lapsen määritelmästä ja lapsen kansalaisuuden saamisesta.

Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna, että kansalaisuuslain määritelmää lapsesta muutetaan siten, että lapsia ovat alle 18-vuotiaat henkilöt. Tämä on linjassa sekä kansalliseen lainsäädäntöön hiljattain tehtyjen muutosten, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. LOS) kanssa.

Tässä yhteydessä on todettava, että lapsiasiavaltuutettu on pitänyt perusteltuna, että ulkomailla alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamisessa mahdollistetaan tapauskohtainen harkinta, mikäli tunnustamatta jättämisellä olisi kohtuuttomia vaikutuksia esimerkiksi lapsen asemaan.¹ Nämä seikat on hyvä huomioida jatkovalmistelussa.

On myönteistä, että esitysluonnoksessa on käsitelty kattavasti lapsen oikeuksia LOS:n mukaan (s. 5, 52-53). Lapsiasiavaltuutettu kiittää, että myös YK:n lapsen oikeuksien komitean (jälj. LOS-komitea) yleiskommentteihin on viitattu, mutta huomauttaa, että esitysluonnoksen teksti on tältä osin hieman harhaanjohtavaa. Yleiskommentin nro 12 sisältöä avaavassa kohdassa puhutaan artikloista, vaikka oletettavasti tarkoitetaan yleiskommentin kohtia 20 ja 25, ei LOS:n artikloita 20 ja 25.

Lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että kansalaisuuden myöntäminen (ja sen saamisen helpottaminen 9 §:ssä ehdotetulla tavalla) on lapsen etu. Lapsen etua ei kuitenkaan voi irrottaa lapsen kuulemisesta: lapsen etu ei toteudu, ellei lasta kuulla.² LOS-komitea on Suomelle antamissaan loppupäätelmissä korostanut sitä, että kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia tulisi kuulla asianmukaisesti heitä koskevista hallintomenettelyissä, huomioiden heidän kehitystasonsa. Komitean mukaan kansallisessa lainsäädännössä ei tulisi olla ikärajoja lapsen kuulemiselle.³ Tässä valossa se, että kansalaisuuslain 5 § ei mahdollista 12 vuoden ikärajausta joustamista lapsen kehitystason mukaan, on ongelmallista, ja kyseistä lainkohtaa tulisi muuttaa. Etenkin huomioiden, että esitysluonnoksessa todetun perusteella voidaan olettaa, että käytännössä on kuitenkin ilmennyt tilanteita, joissa lapsi on vastustanut kansalaisuuden myöntämistä.⁴ Lapsen huoltajilla on esitysluonnoksessa (s. 6) todetulla tavalla olennainen rooli lapsen mielipiteen ilmaisun tukena. Tässä on kuitenkin todettava myös LOS-komitean toteama vaara siitä, että lapsen ja edustajan välille syntyy eturistiriita.⁵ Lapselle tulisi iästä ja kehitystasosta

riippumatta, ja ne huomioiden, aina tarjota mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa.

Lasten yhdenvertaisuuden näkökulmasta lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä 10 §:ään ehdotettua muutosta, jonka myötä adoptiolapsen kansalaisuuden saaminen ei olisi enää sidottu ikään.

Kansalaisuusasemasta on lapselle kiistämättä monella tapaa hyötyä. Lapsiasiavaltuutettu totea kuitenkin lopuksi, että LOS:ssa turvatut oikeudet tulisi taata jokaiselle Suomen lainkäytöpiirissä olevalle lapselle kansalaisuusasemasta huolimatta.

Jyväskylässä 11.11.2021

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ Ks. esim. lapsiasiavaltuutetun lausunnot: <https://lapsiasia.fi/-/lapsiasiavaltuutetun-lausuntooikeusministeriolle-arviomuistiosta-pakkoavioliiton-mitointi-ja-ulkomailla-alaikaisen-asolmitun-avioliiton-tunnustaminen-> ja <https://lapsiasia.fi/-/laps-lausunto-om-heluo-nnospakkoavioliitto-03122020.pdf>. Lapsiasiavaltuutettu antaa myös eduskunnan lakivaliokunnalle lausunnon 16.11.2021. Lausunto on valiokunnan kokouksen jälkeen saatavilla lapsiasiavaltuutetun internet-sivuilla.

² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12), kohdat 70 ja 74.

³ Ks. CRC/C/FIN/4, kohta 29.

⁴ Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota muotoiluun: ”[K]äytännössä on ollut harvinaista, että lapsi tai hänen toinen huoltajansa on ilmoittanut vastustavansa kansalaisuuden myöntämistä” (s. 5).

⁵ CRC/C/GC/12, kohta 36.